

קונטרס

מנוחת נתנאל

הלכות מעשיות לימי "בין הזמנים"

ע"פ פסקי מרן אביר הרועים רשכבה"ג בעל ה"יביע אומר" זצוק"ל, ובנו ממשיך
דרכו עמוד ההוראה מו"ר הראשון לציון בעל ה"ילקוט יוסף" שליט"א

ערכתי וסידרתי בחסדי ה' יתברך

נתנאל מנחם קנתן

בני ברק

אב תשע"ט

רפאנו ה' ונרפא

קונטרס זה מוקדש לרפואתו השלמה מה' יתברך

של מו"א חיים אברהם בן ביג'את הי"ו

ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו

ויאריך ימים ושנים בבריאות איתנה

בתוך שאר חולי ישראל

לכל עניני הקונטרס

052-7116030

nmk7116030@gmail.com

בס"ד, י"ב אב תשע"ט, 4-1740/ע"ט

מכתב ברכה

הנני לכרך את האברך החשוב והנעלה, שוקד באהלה של תורה, יראת ה' היא אוצרו, ועליו יציץ נורו, שמן תורק שמו, כש"ת כה"ד **נתנאל מנחם קנתן** נר"ו על הקונטרס שכתב "**מנוחת נתנאל**", הלכות מעשיות לימי בין הזמנים, והוא קיצור הלכות, בו נאספו ההלכות המעשיות הנצרכות לדעת את אשר יעשו בבין הזמנים, מלקטים מספרי מרן מלכא פוסק הדור אאמו"ר זצוק"ל מה שנתבאר בספריו, ומהספרים ילקו"י עם מקורות בקצרה, ממה שהשיגה ידו, כשהן כתובות בשפה בהירה וברורה, וערוכות היטב ליוכי הרבים, ותשואות חן חן לו. איישר חיליה לאורייתא.

תיקון גדול ודבר חשוב הוא להגביר את לימוד התורה בימי "בין הזמנים", בהם יוצאים בני הישיבות מכותלי הישיבה, על מנת ללמוד מה שלבם חפץ בבתי מדרש סמוך לביתם. וישיבות בין הזמנים היא הצלה גדולה עבור רבים, הן מחמת כך שמגביר את לימוד התורה בימים אלה, והן מפני כך שמציל את הבחורים מכל מיני סכנות של פגעי הרחוב, והתחברות לנערי שוליים ה' ירחם. ויכולים לאבד את כל מה שהשיגו והתחזקו ברוחניות במשך שהותם בישיבות הקדושות.

וכתבו בשם החזו"א, שאמר לבחור אחד שצריך ללמוד בבין הזמנים ט' שעות בכל יום, כיון שהרמב"ם (פ"א מהלכות תע"ת ה"ב) כתב שבעל אומנות עוסק במלאכתו ג' שעות ביום ובתורה ט' שעות. [ש"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' תסד]. ובספר קריינא דאגרות (עמוד מ"ט) כתב, ידועים דברי הגר"א שכל חיבה וחיבה של ד"ת הוא מ"ע בפני עצמה, ויכול לזכות ביום אחד אלפים ורבעות מצוות עשה, ולעומת זאת המבטל יום אחד כבר ביטל אלפי מצוות שכל מצוה של לימוד תורה שקולה כנגד כל המצוות, כדאיתא בירושלמי. וזכות גדולה לארגן את בני הישיבות בבין הזמנים ללימוד וכו', כי התועלת מזה גדולה, והתורה מגיגא ומצלא מפגעים רבים רח"ל. ע"ש. ובשו"ת אגרות משה (חיד"ד ח"ג סי' פד) כתב, שאין לעשות חופש לתלמידים בכל יום ראשון בשבוע. ובספר שכיבי אור (עמוד 64) הביא אגרת מרבה של ירושלים הגרצ"פ פראנק זצ"ל שכתב לשומעי לקחו, דמי שנוסע להבריא את גופו בבין הזמנים, ישתדל שלא לגרום חלילה חולשה לנפש, וחכם לב יקח מצוות להזמין לו עיונים בתורה, וכתב שכדאי שיקח אתו במחיצתו ספר קצות החושן, או ספר אחר אשר ינעם לנפשו, כי אי אפשר לעזוב את כח המחשבה בטל בלי עבודה. ע"כ. ובשו"ת או גורבו ח"ו (סי' מ"ז) כתב, והננוסת בתקופת בין הזמנים לרחצה בים, רשאי להיות שם רק כפי מה שדרוש לבריאות וחיווק גופו, ולא לשם בידור ותענוג בעלמא, ומיד לאחר שיפוש ויעזב צריך לחזור לחלמודו. ע"ש. והו"ד בספר לימוד התורה (עמוד 82). גם מרן אאמו"ר זיע"א בשיחותיו בישיבתו הקד', ישיבת חזון עובדיה, היה מזהיר תמיד קודם יציאת הבחורים לבין הזמנים, שירבו בימים הללו בלימוד התורה, ותמיד הרבה בדוגמאות מגדולי הדורות שניצלו את ימי בין הזמנים ללמוד מסכתות אחרות שלא לומדים אותם בישיבות, כדי להיות בקיאים בש"ס ובפוסקים. וראה מ"ש בזה בקובץ חזון עובדיה ח"א, בסופו.

והנני לברכו שחפץ ה' בידו יצלח, ויפוצו מעינותיו חוצה, באורך ימים ושנות חיים.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא הרבנות הראשית לישראל

דברי פתיחה

"ימי בין הזמנים" נוסדו ע"י גדולי ישראל בדורות הקודמים למטרה שבעז"ה יבואו בני התורה לזמן הבא לטובה חזקים ובריאים ברוחם ובגופם, "וקוי ה' יחליפו כח" אך המציאות מראה שלעיתים יש את תחושה של ירידה והתפרקות, ואי ידיעת או זכירת ההלכה, בזמן הנכון ובמקום הנכון.

ידוע חשיבות לימוד התורה בכל יום ובמיוחד בימי בין הזמנים אשר מוכיח שאדם קשור לתורה ואינו בגדר ש"אם תעזבני יום, יומים אעזבך..."

תמיד היה מזכיר לפני בין הזמנים מרן רשכבה"ג הרב עובדיה יוסף זצ"ל בלימוד מסכתות וניצול הזמן בתחנת אוטובוס ורכבת וכדו', לתפוס מסכת קצרה כגון, תענית מוע"ק וכדו', וז"ל: "כשהיתה לנו חופשה הינו מנצלים אותה לרכוש בקיאות, במשך השנים היתה שנתנו עיניהם בי והצריכו אותי לסיים מסכת כל חודש מסכת, ועשו כל ר"ח סעודת סיום לקהל, והיתה לי בושא אילו לא הייתי מסיים את המסכת, וכך התחלתי במסכתות קטנות. אך כמה מסכתות קטנות כבר יש? לכן הדבר נתן לי מרץ לסיים מסכתות בזה אחר זה מיד י ר"ח, 'בקטון החל ובגדול כלה'. וקימתי בעצמי 'גנובתי יום וגנובתי לילה'.¹ וכמובן שהמטרה לסיים מסכת בבין הזמנים, היא מלבד לחזור על החומר שלמד בזמן הישיבה, ומיום שחרב ביהמ"ק אין להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה, ולכן יקבע לעצמו איזה זמן ללמוד בכל יום גם הלכה, בנוסף ללימוד הגמ' הקבוע שלו בכל יום.

וב"ה זכינו בדורנו שכל התורה פרושה לנו כמפה ע"י גדול הדור מרן זיע"א בספריו יביע אומר, יחיה דעת, חזון עובדיה ועוד.

ובס"ד התורה לא משה מפי זרעו והשאיר לנו את בנו ממשיך דרכו בפסיקת ההלכה,² מרן הראש"ל עצמוד ההוראה הרה"ג רבי יצחק יוסף שליט"א, בספריו ילקוט יוסף, עין יצחק ועוד.

ובס"ד התעוררתי לקבץ ההלכות הקשורות לימי בין הזמנים שיהיה קל ונוח, מתוך הספרים של מרן זיע"א ומרן הראש"ל שליט"א, עד כמה שאפשר להגיע בים הספרים יבי"א, יחו"ד, חזו"ע וילקו"י, ועוד כתבי"ק.

¹ הובאו הדברים בספר מעדני מלך ח"ג עמ' 166.

² כעדות מרן זיע"א בסכמה לספרים האחרונים של ילקוט יוסף.

דיני השכמת הבוקר

א. צריך ליטול ידיו קודם התפילה, שחרית, מנחה וערבית, וע"כ אם יודע שנגע במקומות המכוסים צריך לחזר אחרי מים עד ד' מילין לפניו [3840 מטר] ולאחריו מיל [960 מטר]³ ואם חושש שבעקבות זה יפסיד תפילה בציבור, ינקה במילי דמנקה. ואם לא נגע במקומות המכוסים אין צורך לנקותם קודם שמדבר בדברי תורה⁴.

ב. הישנים בלילה והתעוררו קודם עלות השחר כדי לצאת מוקדם, יש לברך ברכות השחר וברכות התורה, אפי' שזה לפני עלות השחר⁵.

ג. מי שהיה ער כל הלילה עליו לברך רק אחרי עלות השחר⁶.

ד. אם לא מוצא כלי לנטילת ידים יטול ידיו מהברז ג' פעמים לסירוגין, בלי ברכה וטוב שאח"כ יטול עם כלי⁷.

ה. אסור לאדם לעסוק בצרכיו קודם תפילת שחרית, ולכן אסור לנסוע מעיר לעיר קודם שחרית, ומ"מ מותר לנסוע מעיר לעיר קודם שחרית כשהוא לצורך התפילה, כגון לנסוע להתפלל בכותל המערבי או בקבר רשב"י, ר"מ בעל הנס, וכדו', ולא חשיב לעוסק בצרכיו⁸.

ו. לכן הרוצים לצאת לטיול לפני תפילת שחרית, צריך שיצאו לפני עלות השחר, ושיגיעו למקום ראוי יתפללו שם, ואם לא עולה בידם יקבעו מקום כמו קבר רשב"י וכדו' להתפלל שם שחרית.

ז. הישן בלילה וקם לפני עלות השחר מן הראוי להחמיר כמ"ש הזוהר הקדוש שלא לאכול, אולם המיקל לאכול ולשתות כל שלא עלה עמוד השחר, יש לו ע"מ לסמוך, ואין למחות בידו הוא העיקר להלכה לפי הפשט⁹, מ"מ שתיה מותרת ויכול לשתות

³ שו"ת הראשל"צ ח"ב סי' כ.

⁴ ילקו"י השכמת הבוקר עמ' שס.

⁵ ילקו"י או"ח ג' סי' מז עמ' פט.

⁶ שם עמ' פח. יבי"א ח"ה או"ח סי' ו, יחו"ד ח"ג סי' לג.

⁷ ילקו"י דיני נט"י עמ' רצג.

⁸ ילקו"י או"ח תפילה ב' סי' פט עמ' צד. וילקו"י תעניות עמ' עתר.

⁹ יבי"א ח"ה סי' כב אות ה.

תה, קפה עם וסוכר וכיוצ"ב¹⁰. אולם אסור להתחיל באכילה כביצה (כ 50 גר') של פת או עוגה בתוך חצי שעה שקודם עלות השחר, ואם התחיל באכילתם קודם חצי שעה, רשאי להמשיך באכילתם.

ח. אחר עלות השחר אסור לאכול ולשתות, קודם התפילה, ורק שתיית מים התירו. וכן תה או קפה עם סוכר או מעט חלב. אבל שאר משקין כגון, שוקו, קולה, מיץ תפוזים וכד', אסור לשתות לפני התפילה¹¹.

ט. אדם שפגש את חברו לפני התפילה, כגון שנוסעים ביחד לתפילה ומשם לטיול, מעיקר הדין יכול לומר לחברו "שלום", אך יותר טוב שיאמר לו "בוקר טוב"¹².

י. בימי "בין הזמנים" שבחורי ישיבה קמים קצת יותר מאוחר מהרגיל, ישימו לב לבל יעבור זמן ק"ש וברכותיה עד סוף שעה רביעית, ואם הפסידו זמן זה יברכו בלי שם ומלכות, שבפתיחת וחתומת הברכות, ויהרהרו שם ומלכות בלבם, אבל ברכות פסוקי דזמרה זמניהם עד סוף זמן תפילה, שהוא עד חצות¹³. ואם לפני שעבר הזמן רואה שאם יתפלל יעבור הזמן יקרא ק"ש לפני התפילה ויכול לעשות תנאי שאם יעבור אז יצא י"ח ואם לאו אז מה שיקרא בתפילה תחשב למצוה בזמן¹⁴.

תפילה במקום פתוח

יא. היוצאים לטיול, לפארק או לים וכיו"ב, יתכננו מראש את זמני היציאות בתואם לזמני התפילות, שיהיו במנין ובבית הכנסת, ואם נסעו ונכנסו למצב שא"א, ימצאו איזה בית או חדר שיש לו מחיצות מפני רשות הרבים, ואם אינם מוצאים, ילכו לפחות לפינה שאין בה עוברים ושבים שיפריעו להם להתפלל.

יב. לא יתפלל במקום פרוץ, כגון בשדה, מפני שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר, ואם עבר והתפלל במקום פרוץ, יצא ידי חובת תפילה. אולם מקום מוקף חומה או גדר אך אינו מקורה, אין מניעה להתפלל שם¹⁵.

¹⁰ יבי"א ח"ד סי' יב.

¹¹ ילקו"י תפילה כרך א עמ' קז, שו"ת הראש"ל ח"ב סימן ז.

¹² ילקו"י תפילה כרך א', עמוד פד.

¹³ ילקו"י תפילה א עמ' נד.

¹⁴ ילקו"י תפילה א עמ' נד, השיעור השבועי ח"ב עמ' רסח.

¹⁵ ילקו"י או"ח ד סי' צ סע' יא עמ' קסז.

יג. מותר להתפלל בחצרות בית הכנסת, וכן המנהג פשוט שמתפללים ברחבת הכותל המערבי¹⁶.

יד. הולכי דרכים מותר להם להתפלל בשדה כשאין מול פניהם עוברים ושבים, אך יותר טוב להתפלל בין האילנות, ועל כל פנים צריך לנטות לצידו הדרך כדי שלא יפסקוהו עוברי דרכים¹⁷.

טו. צריך להקפיד לבדוק לפני התפילה שהמקום נקי, ואין שם צואה או ריח רע שיש לו עיקר, שאם יש דברים כהנ"ל, צריך להתרחק ארבע אמות מאז שכלה הריח, וכן יסובו פניהם שלא יהיו כנגד הצואה, וכן אסור להתפלל במקומות שרואים מול פניהם פריצות¹⁸.

חובת לימוד התורה

טז. חובה על כל בן תורה לעסוק בתורה בכל יום, כיון שכל זמן שאדם לא עוסק בתורה, הוא גורם ששוכח את תלמודו¹⁹.

יז. חובה לעסוק בתורה בכל רגע, ולכן כל אחד יאמץ מסכת קטנה, כמסכתות ביצה, תענית, מגילה, ישנן ויחזור עליהן שלא יעבור עליו רגע בלא תורה. יחוס על רגעיו²⁰.

דיני תפילת מנחה וערבית

יח. צריך ליטול ידי, עם כלי בלי ברכה, לפני התפילה, שחרית, מנחה וערבית, במיוחד בימי בין הזמנים שיוצאים ומתעסקים ולפעמים לובשים בגדים קצרים, ולא מקפידים שלא לגעת במקומות המכוסים, וחשוב מאד שלא יסיח דעת בין הנטילה לתפילה.

יט. יש להימנע מלצאת לדרך לפני תפילת מנחה או ערבית, שמא ישכח או שלא ימצא מקום להתפלל שם, ולכן אם היום גדול שלפי הזמן יספיק להתפלל כשיגיע למחוז

¹⁶ שם עמ' קסח.

¹⁷ שם עמ' קעו.

¹⁸ השיעור השבועי ח"ב עמ' שמב.

¹⁹ אגרת לבן תורה מהדורה תשע"ט, עמ' קי.

²⁰ מעדני מלך ח"ג עמ' 169.

חפצו, או שהולך למקום שוודאי יש תפילה שם, מותר, אך יותר טוב שיעמיד שומר [שכבר התפלל] או שישים תזכורת בפלא' וכדו'²¹.

כ. הנוהגים להקל לאכול ארוחת צהרים לפני תפילת מנחה, יש להם ע"מ שיסמוכו, והיינו במקום שיש שם מנין קבוע ומעמידים שומר וכיוצ"ב, ובפרט שהם רבים ומזכירים זל"ז, אולם עדיף יותר להתפלל מנחה גדולה, כדי שיוכלו לאכול בהיתר אליבא דכו"ע²².

כא. אין להקל להתפלל תפילה קצרה, דהיינו תפילת לחש ללא חזרה [שאומרים עד קדושה בקול-רם] ללא חזרה, א"כ הזמן דוחק לסוף זמן תפילה ולא יספיקו גם לחש וגם חזרה, או שאין שם תשעה עונים ומכונים לבם לתפילת הש"צ, שאז עדיף שיעשו בלי חזרה כדי למנוע ברכה לבטלה²³.

כב. כשעושים את התפילה הקצרה, הנכון שכל הציבור יתחילו בתפילה עם הש"צ מילה במילה, וכשיגיע לקדושה יאמרו עמו כל הקדושה, נקדישך ונעריצך וכו' ביחד, ואח"כ ימשיכו התפילה בלחש²⁴.

כג. רשאים לומר וידוי ונפילת אפים בכל זמן בין השמשות, שהוא שלש עשרה וחצי דק' לאחר השקיעה, ואין להחמיר בזה²⁵.

כד. אם היחיד יצא לנסיעה רחוקה ולא יתפלל מסיבה כל שהיא, והגיע סוף זמן בין השמשות, אע"פ שיודע שיסים את התפילה אחר צאת הכוכבים, מ"מ כיון שהתחיל בהיתר יכול להמשיך²⁶. [ולגבי צבור ראה לעיל שכתבנו שיתפללו תפילה קצרה].

כה. היוצאים בערב לנסיעה וכדו' וחוששים שלא ימצאו זמן ומקום לתפילה מסודרת, נכון שיתפללו ערבית מפלג, ורשאים להתפלל מנחה וערבית סמוכים זה לזה אחר פלג המנחה, ואין לחוש בזה לתרתי דסתרי²⁷. והנכון שיחזרו לקרא ק"ש אחר זמן ר"ת²⁸. ובימי ספירת העומר, יספור ספיה"ע על תנאי, אם אזכור לספור אחר צה"כ יוכל

²¹ כדין כל מצוה שאין להתחיל סמוך לזמנה אכילה ומעשה.

²² הליכו"ע ח"א עמ' רנה.

²³ שם עמ' קפד.

²⁴ ילקו"י סי' קכד סע' ה.

²⁵ ילקו"י מנחה עמ' תרמד.

²⁶ ילקו"י מנחה עמ' תשסד.

²⁷ הליכו"ע ח"א עמ' רנב, השיעור השבועי למו"ר הראש"ל שליט"א ח"ג עמ' שפו. וכן ח"ב עמ' רצא.

²⁸ ילקו"י הל' ערבית עמ' תרנב.

לספור בברכה, ואם אשכח יצא י"ח בספירה זו אפי' שהיא לפני השקיעה (אחר פלג המנחה), וזה יאפשר לו לאכול כיון שאסור לאכול לפני ספיה"ע²⁹.

כו. טוב ונכון להתפלל עם כובע וחליפה, ואין הבדל בין אם מתפלל בישיבה או בבין הזמנים, בטיול וכדו'. מ"מ אין בזה חיוב גמור ולכן אם יודע שעד שילך ויביא כובע וחליפה יפסיד תפילה בציבור, ודאי שיתפלל בציבור אף שהוא בלי כובע וחליפה שאין זה חיוב גמור³⁰.

כז. אין נכון להתפלל עם כובע שמש, כיון שלא היה עומד כך בפני אדם גדול.

כח. וכן אין ראוי להתפלל עם חולצת טריקו (בפרט עם ציורים, כיתובים וכל מיני קישקושים), שהרי נמנעים מלעמוד כך בפני גדולים.

כט. מעיקר הדין מותר להתפלל עם חולצה קצרה ומכנס קצר, אך אינו יכול להיות שליח ציבור, אא"כ החולצה מגיעה עד המרפק ומ"מ עם מכנס קצר אינו יכול להיות ש"צ³¹.

ל. לא יתפלל יחף וכן לא יתפלל עם נעלי בית, כיון שאין דרך לעמוד כך בפני גדולים, ובשעת הדחק אפשר להקל להתפלל עם נעלי בית³².

לא. צריך להקפיד להתפלל כל שלש התפילות בציבור, וחשוב מאד לחזר אחרי ציבור, והשיעור שצריך לחזר ד' מיל לפניו [3840 מטר] או מיל לאחריו [960 מטר].

לב. אם נמצא בנסיעה באוטו, באוטובוס או ברכבת, ורואה שמגיע סוף זמן תפילה, עדיף שיעמוד ויתפלל, ואם אינו יכול לעמוד, או שדעתו תהיה טרופה עליו בתפילה מחמת שעומד, יתפלל בישיבה אך יצמיד רגליו זו לזו³³.

לג. לכתחילה צריך לכוון פניו בשעת התפילה לכוון ירושלים, אך אם אינו יודע את הכוון, או שיושב במכונית, יכוין ליבו לאבינו שבשמים³⁴.

לד. בשעת התפילה אסור שיהיה שום דבר שיסיח דעתו, ולכן לא יתפוס בידו

²⁹ תשובת מרן שליט"א לשאלתנו וכן בילקו"י ספיה"ע עמ' רפט.

³⁰ ילקו"י שבת כרך א' ח"ג עמ' תתמט.

³¹ יחו"ד ח"ד סי' ח.

³² ילקו"י סי' צא סע' ו ובהערה.

³³ ילקו"י תפילה א עמ' שמו.

³⁴ ילקו"י תפילה א עמ' רפח.

חפצים פלאפון או מצלמה וכדו', ואפי' ספרי קדש, אלא ישים בכיסו, שלא יסיח דעתו. וכן לא יתפלל עם תיק על הגב וכדו'.³⁵

קריאת שמע שעל המטה

לה. גם בימי בין הזמנים שישנים מאוחר, אפי' אחרי חצות, צריך לקרא ק"ש עם ברכת המפיל בשם ומלכות. ואם חושש שאח"כ יצטרך לדבר, אין בכך כלום, והעיקר שלא יפסיד ברכה זי³⁶.

לו. בחורים העושים מסלולים הליכה או קומיזין וכדו' בשעות הלילה, טוב ונכון שיקראו ק"ש לפני חצות הלילה³⁷.

לז. מי שרוצה לנוח לאחר צאת הכוכבים זמן של שעה, ואח"כ רוצה לקום ללמוד (אחר שיברך ברכות התורה או ברכת אהבת עולם בתפילה), או לעשות כל דבר אחר, ואח"כ חוזר לשון עד הבוקר, לא יקרא ק"ש ויברך ברכת המפיל אלא לפני שישן את שנתו העיקרית עד הבוקר, שכיון שברכת המפיל היא ברכת ההודאה על טבע השינה שהטביע הקב"ה באדם, ועיקר שנתו היא מה שישן עד אור הבוקר, יש לו לברך ברכה זו קודם שישן את שנתו הקבועה³⁸.

דיני ברכות הגומל והדרך

לח. הנוסע מחוץ לעיר זמן נסיעה של שבעים ושתים דק' חייב לברך "הגומל", מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה³⁹. ואם יצא לדרך בנסיעה ובצירוף הליכתו וחזרתו יש שבעים ושתים דק' מברך "הגומל". ובוקר עד בוקר נחשב ליום אחד⁴⁰. וכ"ז מסתכלים על משך זמן נסיעה רגילה, ולא מחשבים את מה שהיה תקוע בפקקים, ולקח לו הרבה זמן⁴¹.

³⁵ ילקו"י תפילה א עמ' שנא.

³⁶ חזו"ע ברכות עמ' תק- תקיב, עי' כל הדינים שם.

³⁷ ילקו"י שבועות עמ' תרלח.

³⁸ קובץ בית יוסף גליון ח, סימן קמב, עמוד מז.

³⁹ חזו"ע ברכות עמ' שסד.

⁴⁰ חזו"ע ברכות עמ' שסה.

⁴¹ השיעור השבועי ג עמ' רנח.

לט. היוצאים בימי "בין הזמנים" לטייל וחוזרים לביתם, ובכל יום נוסעים שבעים ושתים דק', יברכו "הגומל" רק בשבת⁴².

מ. הנוסעים לנופש או "קעמפ" בעיר אחרת וישנים שם יום או יומיים אם נסעו שבעים ושתים דק' מברכים שהגיעו למקום ולאחר מכן שחוזרים לבית מברכים שוב⁴³.

מא. הספרדי המתפלל אצל האשכנזים שאינם מברכים "הגומל", על נסיעה בשיעור הנ"ל, יכול ברך הגומל במנין הזה, והם יכולים לענות "אמן", שהרי העושה זאת נוהג ע"פ המרא דאתרא בא"י, ולכן יכולים לסמוך על סברא זו, ולענות אמן⁴⁴.

מב. השוחה בים או בכנרת וכן השט בסירה בימים אלו מברך "הגומל", אך אם רק כנס לים בעמידה, אינו מברך⁴⁵.

מג. הנוסע שיעור שבעים ושתים דק' וגם שט או שחה בים מברך ברכת הגומל פעם אחת על שניהם⁴⁶.

מד. המברך ברכת "הגומל" ורוצה להוציא אחרים י"ח, מעיקר הדין אינם צריכים לעמוד, אלא רק המברך⁴⁷. ומיהו לכתחילה ראוי לעמוד כדי שיהיה ניכר שמודה לה' בעשרה.

מה. הנוסע בכביש בין עירוני זמן שבעים ושתים דק' וכן אם יש בצירוף של הלוך וחזור זמן הנ"ל מברך ברכת הדרך.

מו. ממידת חסידות יש הנוהגים להסמיך את "תפילת הדרך" לברכה אחרת ולכן יש נוהגים לברך על משקה או מאכל וכדומה וטועמים ואמרים תפלת הדרך⁴⁸.

מז. המברך תפילת הדרך ברמקול, אם קולו חזק והיה נשמע גם בלי הרמקול בהתאמצות, והרמקול רק מסייע לו שישמע חזק בלי התאמצות, השומעים יכולים לצאת לצאת י"ח ע"י שיכונו דעתם לצאת והוא יכול דעתו להוציאם, אבל אם בלי

⁴² חזו"ע ברכות עמ' שסו.

⁴³ חזו"ע ברכות עמ' שסט.

⁴⁴ תשובת מרן הראש"ל שליט"א הובא בקובץ בית יוסף גליון יז סי' נט אות ד.

⁴⁵ חזו"ע ברכות עמ' שס-שסג.

⁴⁶ ילקו"י סי' קי סע' יד.

⁴⁷ קובץ בית יוסף גליון ח סי' ס, סוף אות ד.

⁴⁸ ילקו"י סי' קי סע' ח.

הרמקול לא שומעים אותו אז לא יוצאים י"ח וצריכים לברך בעצמם⁴⁹.

ברכות הראיה

מח. הרואה את ים התיכון אחר ל' יום מברך בשם ומלכות "שעשה את הים הגדול"⁵⁰.

מט. הרואה את ים הכנרת אחר ל' יום, מברך בשם ומלכות "עושה מעשה בראשית", ואפי' אם בירך כבר על ים התיכון את ברכתו, יכול לברך אח"כ על הכנרת את ברכתה⁵¹.

נ. על ים המלח לא מברכים עושה מעשה בראשית, אך טוב שיהרהר בליבו⁵².

נא. הרואה את הים או הכנרת וכן חיות משונות או בית קברות דרך החלון של הרכב או משקפת, מברך ברכת הראיה על מה שרואה⁵³.

נב. הרואה הרים גבוהים ביותר, שאדם מתפעל מהם מרוב גובהם, מברך עליהם בא"י אמיה עושה מעשה בראשית⁵⁴.

נג. הרואה חכם גדול מחכמי ישראל, המופלג בתורה ובחכמה וביראת ה' טהורה, ומורה הוראות בישראל, אף בזמן הזה יש לו לברך "שחלק מחכמתו ליראיו" בשם ומלכות, וזהו רק במי שיש בו את כל התנאים לכך, ובפרט אם הוא בקי ברוב ההלכות המצויות, ויודע להשיב עליהם כהלכה. ואם בקי רק אבן העזר וחושן משפט, אין לברך עליו⁵⁵.

דינים השייכים לבית קברות

נד. הרואה בית קברות ואפי' כמה בתי קברות ביום מברך על כל בית קברות, "ברוך

⁴⁹ שם, סע' יא.

⁵⁰ חזו"ע ברכות עמ' תסז.

⁵¹ שם.

⁵² חזו"ע ברכות עמ' תסט.

⁵³ חזו"ע ברכות עמ' תטז.

⁵⁴ חזו"ע ברכות עמ' תע.

⁵⁵ קובץ בית יוסף גליון ז' ס' קיא.

אתה ה'... אשר יצר אתכם בדין, וזן אתכם בדין, וכלכל אתכם בדין, והחיה אתכם בדין, ואסף אתכם בדין, ויודע מספר כולכם, ועתיד להחיותכם ולהקימכם בדין לחיי העולם הבא. ברוך אתה ה' מחיה המתים⁵⁶.

נה. בחורים הנכנסים לבית קברות עליהם להכניס את הציציות, שלא יהיה לועג לרש.

נו. על קברי צדיקים כגון רשב"י, ר"מ בעל הנס וכדו' אין מברכים ברכת "אשר יצר אתכם בדין..." לפי שאינם "בית קברות" אלא קברים בודדים⁵⁷.

נז. נכון להתפלל על ציונו של הצדיק להי"ת שיושיענו בזכות הצדיק, והמקום הוא מסוגל לקיבול התפילות. וכן אפשר לבקש מנשמת הצדיק להליץ טוב בעדנו ולהתפלל עלינו לאורך ימים לעבודת השי"ת, ולא שהוא יושיענו⁵⁸.

נח. כהנים אסורים בהחלט להיכנס לבתי קברות גם של צדיקים ותנאים כגון רשב"י, וכן בהר מירון יש לשים לב. וכן בכמה רחובות בטבריה⁵⁹. אבל אם זה בתוך אוטו או רכבת יש להקל⁶⁰.

נט. ההולך לקבר של צדיק יש ענין ללמוד דבר בשם אותו צדיק.

מ"מ אם לומדים בלילה רצוי שיקראו משניות ואם אינו יודע או שצריך להתפלל על חולה וכדו', יכול לומר תהילים⁶¹.

ס. המבקרים בבית הקברות וקוראים תהילים או פרקי משניות וכדו', יאמרו לפני כן: "לעילוי נשמת כל מתי ישראל הקבורים כאן, ובפרט לפלוני בן פלונית הקבור כאן" ובזה יהיה מותר לקרות ולשנות, מפני שזה נעשה לכבודם, ואין בזה משום לועג לרש, הא לאו הכי אין לקרות ולשנות בבית קברות משום לועג לרש⁶².

סא. אין אוכלים, שותים ומעשנים⁶³, ומדברים דברים בטלים או קלות ראש, בתוך

⁵⁶ חזו"ע ברכות עמ' תטז-תז.

⁵⁷ ילקו"י ספיה"ע עמ' תקכב.

⁵⁸ חזו"ע אבלות ג עמ' רי.

⁵⁹ ילקו"י ספיה"ע עמ' תקיד.

⁶⁰ יבי"א ח"י יו"ד ס' נב.

⁶¹ חזו"ע אבלות ח"א עמ' יט.

⁶² חזו"ע אבלות ג עמ' ריא.

⁶³ חזו"ע אבלות א עמ' תלג.

בית הקברות⁶⁴.

סב. אין מתפללים אחת מג' תפילות בבית הקברות, דהוי לועג לרש, אבל בקבר הצדיקים רשב"י וכדו' מותר כיון שאינו בית הקברות והם קבורים עמוק, אבל האריז"ל והב"י, אסור כיון שהם בתוך בית הקברות ואינם קבורים כ"כ עמוק.

סג. בסיום הביקור בבית קברות, נוטלים צרור אבן ונותנים על המצבה, משום כבוד המת להראותו שהיה על קברו. ואח"כ יניח ידו השמאלי על המצבה, ויאמר את הפס', "ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ והיית כגן רוח וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו"⁶⁵, ויסיים "תשכב בשלום ותישן בשלום עד בוא מנחם מבושר שלום, ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין" וע"פ הקבלה יש להניח את האבן כבר בתחילת ביקורו, שהוא כמו ציון ומשכן לנפש, ונהרא נהרא ופשטיה⁶⁶.

סד. בצאתו מבית הקברות ייטול ידיו והמנהג שלא לנגב אלא ימתין שינגבו מאליהם.

הכותל המערבי

סה. הרואה אחרי שלשים יום את בית המקדש בחורבנו, (ממקום שנראית כיפת מסגד עומר, או שרואה את כותל המערבי), שנמסר בידי הישמעאלים, אומר: בית קדשינו ותפארתינו אשר היללך אבותינו היה לשרפת אש, וכל מחמדינו היה לחרבה (ישעיה סד, י), וקורע. וגם בזמן הזה [שזה בידי ישראל] אין להקל כלל על הרואה חורבן בית המקדש, שאף על פי שכל ירושלים בשליטת ישראל, כיון שהוא נמסר בידי הישמעאלים, ואין אנו יכולים להיכנס לשם, מפני שאנו בחזקת טמאי מתים, הרי בהמק בחורבנו, עד שיבא מלך המשיח⁶⁷.

סו. וקריעה זו צריכה להיות מעומד, וצריך לקרוע טפח, [8 ס"מ] ואין הקריעה מתאחה לעולם. ואם היה הולך ובא לירושלים ורואה בהמק בחורבנו, אם עברו שלשים יום חוזר וקורע. וטוב שיכוין גם על ירושלים. והדר בירושלים וראה בהמק חרב, אפילו

⁶⁴ חזו"ע אבלות א עמ' תלה.

⁶⁵ ישעיה נח, יא.

⁶⁶ חזו"ע אבלות א עמ' תנח.

⁶⁷ חזו"ע תעניות עמ' תלה, ילקו"י תעניות עמ' תקצב.

עברו שלשים יום שלא ראהו, אינו צריך לקרוע.

סז. אין להקל בקריעה זו, ולכן אין זה נכון להקנות את הבגדים לאחר כדי להיפטר מהקריעה⁶⁸. והעצה הנכונה היא שיביא איתו חולצה ישנה ואז יקרע אותה⁶⁹. ואם מתבייש להישאר עם חולצה קרועה יביא איתו חולצה אחרת להחלפה, ואם לא הביא יכול לחברה ע"י סיכה⁷⁰. ורשאי להגיע לבוש בחולצה רגילה, ואחר שמגיע למקום להחליף בחולצה ישנה, או ללבוש את הישנה על גבי הרגילה, ולקרוע את הישנה, וכשיצא מן הכותל יחזור להיות לבוש רק בחולצה הרגילה.

סח. אין צריך לקרוע על מקום ביהמ"ק את כל הבגדים שעליו, אלא רק את החולצה⁷¹, ואפי אם הוא עם חליפה⁷². והלבוש כמה חולצות ומיקל לקרוע רק חולצה אחת רשאי.

סט. בין גברים בין נשים חייבים לקרוע על מקום ביהמ"ק⁷³. (אולם אשה שאין לה אפשרות לקרוע כדין באופן שיהיה בצניעות הראויה, ונמנעת מחמת כן, נראה שיש להעלים עין.

ע. חובה קדושה להיכנס ליד הכותל ביראת כבוד ובכבוד ראש, וכן לא לאכול ולשתות ולא לדבר דברים בטלים, וכ"ש לא לעשן בכותל⁷⁴.

עא. אסור לבוא ליד הכותל לשם ביקור של טיול או לשם צילום בלבד⁷⁵.

עב. מי שיש לו פלאפון, צריך לכבותו קודם שיכנס לכותל וכן צריך לעשות תמיד קודם שנכנס לביהמ"ק⁷⁶.

עג. מצוה לנשק את אבני הכותל ולחונן עפרו⁷⁷.

עד. עי' לעיל סע' יג שהזכרנו שמותר להתפלל בכותל המערבי ואינו נחשב למקום

⁶⁸ ילקו"י תעניות עמ' תקצה.

⁶⁹ ילקו"י תעניות עמ' תקצח.

⁷⁰ ילקו"י תעניות עמ' תקצט.

⁷¹ ילקו"י תעניות עמ' תקצו.

⁷² ילקו"י תעניות עמ' תקצז.

⁷³ ילקו"י תעניות עמ' תקצז.

⁷⁴ ילקו"י תעניות עמ' תרכח.

⁷⁵ ילקו"י תעניות עמ' תרלב.

⁷⁶ ילקו"י תעניות עמ' תרלד.

⁷⁷ חזו"ע תעניות עמ' תמד.

פתוח.

גן חיות

עה. אין שום מניעה בללכת לגן חיות, ובמיוחד שעייף מלימודו ואין בזה ביטול תורה, וכן רואה את פלאי בריאתו של הקב"ה, ויכול סייע לו בלהורות הלכה ע"י שיראה חיות מה טהור ומה טמא⁷⁸. (שאין בזה מלחמת שוורים).

עו. הרואה פיל או קוף וכן ינשוף מברך בשם ומלכות "משנה הבריות".

עז. ברכה זו רשאי לברכה אחת לל' יום⁷⁹. (מן הנכון רק בפעם הראשונה שראה בחיים שלו לברך ואחרי ל' יום רק להרהר⁸⁰).

עת. גם על קוף קטן שהוא פחות ממידת האדם רשאי לברך ברכה הנ"ל, משום שהוא דומה לאדם במקצת דברים⁸¹.

עט. הנוגע בבעלי חיים טמאים, כמו חתול או כלב, יש אומרים שאין צריך ליטול את ידיו, וטוב להחמיר ליטול ידיו היכא דאפשר. והוא הדין בנוגע בבעלי חיים טהורים, שטוב להחמיר להצריך נטילת ידים, דמן הסתם בעלי חיים מטונפים הם. אך אם הם נקיים אין צריך נטילת ידים⁸².

ברכות הנהנין

פ. בזמן הקיץ ובפרט בזמן טיולים אוכלים יותר חטיפים, ממתקים, גלידות וכדו', לכן יש לשים לב על ברכות הנהנין שמצויים בזמן הזה, כמו שיתבאר לקמן, וכן יבואר בהמשך דין שינוי מקום בהולכי דרכים.

פא. קסיטה, והיא גלידה שמונחת בין שני בייסקויטים, מברך על הבסקויטים בורא מיני מזונות ופוסר את הגלידה, כיון שהביסקויטים חשובים גם מצד עצמם ואינם טפלים

⁷⁸ יבי"א ח"ד או"ח סי' כ.

⁷⁹ חזו"ע ברכות עמ' תנג.

⁸⁰ השיעור השבועי ח"א עמ' מב.

⁸¹ קובץ בית יוסף גליון ז, סי' קיא, אות ב.

⁸² ילקו"י על הלכות השכמת הבוקר עמוד תל. שארית יוסף חלק א' עמוד סה.

לגלידה⁸³.

פב. גלידה בגביע פשוט, שטעם הגביע טפל, מברך על הגלידה ופוסט את הגביע, כיון שהגביע אינו עשוי לאכילה בפני עצמו. ואף שבסוף האכילה נשאר רק מהגביע, אין צריך לברך עליה⁸⁴.

פג. גלידה עם גביע מתוק (טילון), אם יכול לאכול את הגלידה עם הגביע ביחד, יברך מזונות. אבל אם אוכל בנפרד דהיינו מתחיל מהגלידה למעלה ואח"כ אוכל את הגביע, יברך בתחילה על הגלידה שהכל וכשמגיע לגביע יברך מזונות.

פד. גלידה דינה כמשקה, ולכן אף אם אוכל יותר משיעור שתית רביעית, אין מברך ברכה אחרונה, שברור ששהה יותר משיעור רביעית וע"כ אינו מברך ברכה אחרונה בורא נפשות⁸⁵.

פה. כמו"כ כיון שדנים את הגלידה כמשקה, לכן אין מברכים עליה בתוך הסעודה "שהכל", בין פרווה בין חלבית, ועדיף לאוכלה אחרי ברכת המזון, או שיאכל סוכר וכדו' ויברך שהכל, ויפטור את הגלידה⁸⁶.

פו. גלידה שיש בה שברי עוגיות בכמות ניכרת מברך עליה מזונות, כיון שהעוגיות באים להטעים, והוא שצריך להיעזר בשיניו ללעוס את העוגיות.

פז. מסטיק ברכתו שהכל⁸⁷. (אמנם אין דרך בני תורה ללעוס מסטיק, אבל יש הלועסים כדי להתרכז בנהיגה או למנוע הקאות באוטובוס שנוסע נסיעות ארוכות וכדו').

פח. האוכל פיצה אם יש טעם מתוק בבצק אז ברכתו מזונות, (ושמעתי מהרה"ג אושרי אזולאי הי"ו שהכשר בד"ץ "בית יוסף" ו"יורה דעה" עושים הפיצות שלהם בבצק של לחם רגיל כדי שהברכה תהיה המוציא ולא יתבלבל הציבור, אך הכשר "העדה החרדית" עושים מתוק אבל לענ"ד כל מקום לגופו, וישאל את בעל החנות, וכדאי מאד לטעום לפני מהבצק שלא יטעה), ואם יש טעם של בצק רגיל כמו לחם, אזי ברכתו "המוציא לחם מן הארץ"⁸⁸.

⁸³ חזו"ע ברכות עמ' רפט.

⁸⁴ חזו"ע ברכות עמ' רפט.

⁸⁵ חזו"ע ברכות עמ' קמו.

⁸⁶ ילקו"י ברכות עמ' קצח, יב"א ח"ה סי' יח הע' 10 במלואים.

⁸⁷ ילקו"י ברכות עמ' תמב.

⁸⁸ חזו"ע ברכות עמ' נה.

פט. מי שיש לפניו מאכל שברכתו מבוררת ומאכל שברכתו שנויה במחלוקת עדיף שיאכל את המאכל שברכתו מבוררת תחילה וכיון בפירוש שלא לפטור את המאכל שברכתו שנויה במחלוקת⁸⁹, ובדיעבד אם בירך ואכל פרי שברכתו מבוררת, אינו יכול לברך אח"כ על פרי שהוא ספק מה ברכתו, כגון: בירך העץ על תפוח, אינו יכול לברך על בננה, אגס, פאפיה וכדו' שברכתם אדמה מספק, וכן שוקולד שברכתו שהכל מספק העץ⁹⁰, אא"כ כיון שלא לפטור את הפרי השני.

צ. ובחטיפים לדוגמא: האוכל במבה שברכתה המבוררת היא "אדמה" אינו יכול לברך אח"כ על צ'יטוס, אפרופו ושאר חטיפי תירס שבירכתם "שהכל" מספק שאינו יודעים מאיזה תירס עשוי, שלעיתים עושים את זה מהתירס שעושים במבה ולעיתים מתירס רגיל, (וגם מתירס רגיל הדבר לא יצא ממחלוקת אם לברך עליו אדמה), משא"כ בבמבה ההכרח לעשות מתירס מיוחד ולכן ברכתו אדמה לכל הדעות⁹¹.

דיני נט"י המוציא וברכת המזון

צא. אם אוכל פיצה או לחמניה מתוקה, בורקס ורוגעל'ך וכדו', עד 160 גרם, ברכתו מזונות ועל המחיה, וא"צ נטילה. משיעור 160 גרם נוטל ידיים בלא ברכה ומברך מזונות ועל המחיה. וביותר משיעור קביעות סעודה שהוא 204 גר'⁹² (אך לא יצמצם ולכן יחשב 216 גר') לדין שהולכים לפי משקל, יטול ידיו⁹³ (והמברך על הנטילה י"ל ע"מ שיסמוך), ויברך המוציא וברכת המזון.

צב. כשאוכל פת, מעיקר הדין צריך ליטול ידיים בלי ברכה רק שאוכל כזית שהוא 26 גר', ולא יברך על הנטילה (כיון שאוכל פחות מכביצה). אבל טוב ליטול ידיים גם שאוכל פחות מהשיעור הנ"ל⁹⁴.

צג. האוכל כביצה, שהוא 54 גרם, חייב בנטילת ידיים בברכה, אבל פחות מהשיעור הנ"ל, חייב בנטילת ידיים בלי ברכה, (וטוב שלא יאכל בין 50 ל-54 גרם שלא

⁸⁹ חזו"ע ברכות עמ' רעז.

⁹⁰ יבי"א ח"ח סי' כז ובהע' 4.

⁹¹ שולחן המערכת ח"א עמ' תכח.

⁹² ילקו"י ספיה"ע עמ' תקמה, וע"ע מ"ש בילקו"י פסח פסח כרך ג עמ' תשעט.

⁹³ ילקו"י ברכות עמ' יז.

⁹⁴ ילקו"י ברכות עמ' יד.

להכניס עצמו בספק כביצה).

צד. שיעור נטילת ידים לסעודה הוא רביעית מים. ומכל מקום טוב להוסיף וליטול בשפע, דאמר רב חסדא, אנא משאי (נוטל) ידי מלא חפני, ויהבו לי מן שמיא טיבותא מלא חפני⁹⁵.

צה. חייב לחזר אחרי מים לנט"י עד שיעור כ 4 מיל' [3840 מטר] לפניו, בדרך שהולך לשם, ומיל לאחריו [960 מטר] ואם נוסע ברכב השיעור הוא לפי זמן נסיעה, כלומר 72 דק' לפני 180 דק' לאחריו, דספק דרבנן לקולא⁹⁶.

צו. שנוטל ידיו צריך ליטול ידיו דוקא מכלי, ואם אין לו נטלה יכול ליטול ידיו עם כוס חד-פעמי, או בקבוק⁹⁷.

צז. אם נוסע באוטובוס ציבורי ואין אפשרות להשיג מים והנסיעה ארוכה, יעטוף ידיו במפה או שקית נילון ויאכל.

צה. אם אין לו מים והוא רעב הרבה, יעטוף ידיו בשקית נילון, או במפה או בכפפות וכדו', ויאכל את הלחם⁹⁸. ולא מספיק שיעטוף את האוכל, כי ידיו מגולות ויכול לגעת בלחם.

צט. כשעוצרים בדרך כדי לאכול וליטול ידים במקום שיש מים, ולהמשיך לאכול באוטובוס אח"כ, עדיף שאחר שיטול ידיו ויתחיל לאכול באוטובוס, ובדיעבד אם התחיל בחוץ ובא להמשיך אח"כ באוטובוס, אינו חוזר לברך, שספק ברכות להקל.

ק. בפארקים שהברז לנטילת ידים מרוחק ממקום האכילה, רשאי ליטול שם ידיו, ואין ההליכה נחשבת להיסח הדעת, שהליכתו לצורך הסעודה.

קא. הצולים בשר על האש בפארקים (במיוחד במקומות שיש שם גויים), ישימו לב לבל ישאירו את הבשר, בלי משהו עליו, ואם עזבו את הבשר, אז אם מכירים את הבשר בטביעות עין ע"י סימן וכדו', שניכר שלא החליפו את הבשר, מותר לאכול⁹⁹.

קב. בפארקים שמוקמים שם מנגלים ציבוריים, אין להשתמש ברשת של המנגל,

⁹⁵ ילקו"י ח"ג דיני ברהמ"ז עמ' יט.

⁹⁶ שו"ת הראשל"צ ח"ב סי' כ.

⁹⁷ ילקו"י ברכות עמ' נד.

⁹⁸ שו"ת הראשל"צ ח"ב סי' כ.

⁹⁹ ילקו"י איסור והיתר ח"א עמ' קלו.

שיתכן וצלו שם בשר טריפה, אלא יש להחליפה אבל המנגל ואפי' שאריות הפחמים, מותר להשתמש בהם אחר ליבון קל, שיבעיר גחלים ויתנם בצידי המנגל שיגיע לרתיחה. וישתדל שלא להניח המאכלים על המנגל עצמו, אלא על הרשת או באויר מעל המנגל.

קג. הצולים כבד על האש צריכים לחותכו שתי וערב, והנחת מקום החיתוך כלפי מטה¹⁰⁰.

קד. מים אחרונים חובה, גם לנשים¹⁰¹.

קה. יטול ידיו עד פרק שני של האצבעות ועדיף עד סוף פרקי האצבעות¹⁰², ויכול לעשות ע"ג קרקע או אם הוא באוניה אז יכול לתוך הים אבל לא על ריצפת האוטובוס אלא לתוך הפח או כלי אחר¹⁰³.

קו. אם אין לו מים למים אחרונים יכול לעשות בשאר משקים חוץ מיי¹⁰⁴, ואם אין לו גם את זה יכול לעשות מים אחרונים ע"י מגבונים לחים, [ובשבת יעשה בנחת]. (ובשעת הדחק גדול כשיש לו בקבוק עם קרח יעשה ע"י האדים שיש על הבקבוק).

קז. יכול לעשות מים אחרונים ישר מהברז, ואין חיוב בכלי, וכן יכול ע"י בקבוק, ומותר לשתות אח"כ מהבקבוק ואין זה מיקרי שיורי רחיצה.

קח. בפארקים כשמצויים זבובים ויתושים יש להשים לב שאין נכנסים למאכל או למשקה, ומעיקר הדין אפשר להורגם, כיון שנהרגים ישר ועוד יש בזה צורך לאדם¹⁰⁵.

שינוי מקום לנוסעים

קט. כשאוכל תוך כדי הליכה חטיפים, פיצוחים, או שותה מים וכדו', אינו צריך לברך בכל מקום שהולך, אפי' נכנס ויוצא מרשות לרשות, כיון שלא קבע מקום לאכילתו. ואם בתחילה קבע מקום לאכילתו ואח"כ נמלך להמשיך אכילתו בדרך הילוכו, בדיעבד אינו חוזר לברך, שספק ברכות להקל.

¹⁰⁰ ילקו"י איסור והיתר כרך א עמ' תצט, תקג.

¹⁰¹ ילקו"י ברכות עמ' רמד.

¹⁰² ילקו"י ברכות עמ' רמט.

¹⁰³ ילקו"י ברכות עמ' רמז.

¹⁰⁴ ילקו"י ברכות עמ' רנג.

¹⁰⁵ ילקו"י ברכות עמ' קטז.

קי. אדם שבירך "שהכל" ושתה רביעית, או אכל עוגה וכדו' ובדעתו להמשיך לשתות עוד בהמשך הדרך [אבל לא מיד], רק שחושש לשכוח ברכה אחרונה "בורא נפשות" או "על המחיה", יברך ברכה אחרונה, ואח"כ כשירצה שוב ימשיך לאכול בלי לברך¹⁰⁶.

קיא. האוכל באוטו או באוטובוס אע"פ שהוא נוסע ממקום למקום ואפי' מעיר לעיר, אין זה נקרא שינוי מקום, כיון שהרכב הינו רשות בפני עצמו.

קיב. האוכל ברכב דבר שברכתו "נפשות" ויצא לתדלק או לקנות משהו, מברך כשחוזר לאוטו, ברכה ראשונה. אבל אם יצא עם המאכל או המשקה בידו וממשיך לשתות, אין צריך לברך לא ביציאתו ולא בחזרתו. ומ"מ אם אוכל דבר שברכתו "מעין שלש", אפילו לא היה המאכל בידו ביציאתו, בדיעבד אין צריך לחזור ולברך.

קיג. אם אכל ושתה, ובירך ברכת המזון, ואח"כ רוצה להמשיך לשתות, צריך לברך ברכה ראשונה, על השתייה ששותה אחר הסעודה אפי' משקה שהתחיל לשתות בתוך הסעודה, כיון שברכת המזון נחשב כסילוק גמור¹⁰⁷.

קיד. הלומדים בישיבות בין הזמנים ושותים תה או קפה, מידי פעם, מברך רק פעם אחת ברכה ראשונה, ואין צריך לברך עוד, ואפי' שיצא לבית הכסא, לא הוי הפסק, אא"כ יצא מביהמ"ם¹⁰⁸, ולא יעשה תנאי שלא לפטור את שאר השתייה¹⁰⁹.

השהות בבתי מלון וצימרים

קטו. המצוי היום בבתי מלון שיש כיור רק בחדר האמבטיה שיש שם גם שירותים, אין להתיר לכתחילה ליטול שם ידיו, שחרית וכן לסעודה, אא"כ בשעת הדחק ואין לו מקום אחר, יטול שם ידיו ויברך בחוץ¹¹⁰. וכשיגיע למקום שיש בו כיור יטול שוב נטילת שחרית בלא ברכה.

קטז. הרוצה להשתמש מכלים של הצימר או בית המלון, אם זה כוסות וכדו' מותר

¹⁰⁶ ילקו"י ספיה"ע ושבועות עמ' תרמט.

¹⁰⁷ ילקו"י ספיה"ע ושבועות עמ' תרמט.

¹⁰⁸ ילקו"י ספיה"ע ושבועות עמ' תרנב.

¹⁰⁹ ילקו"י ספיה"ע ושבועות עמ' תרמט.

¹¹⁰ ילקו"י או"ח א דיני השכמת הבוקר עמ' תמ.

להשתמש ואין צורך להטביל, דהוי כלי סחורה¹¹¹.

ק"ז. ואין שום בעיה להשתמש בקומקום חשמלי דהוי מחובר לקרקע, ואין חייב להטביל¹¹².

ק"ח. אבל אם זה טוסטר אובן או מיקרו-גל יכשיר משום שאינו יודע אם חיממו שם בשרי או חלבי (ובלבד שלא חיממו בו איסורים גמורים), והמקורגל כך הכשירו: יש לנקותו יפה עם חומרי ניקוי באופן שאם נותרו שיורי מאכל יפגמו מהחומר ניקוי, ולהשהותו (כך 24 שעות בלי להשתמש בו), ואח"כ לתת בו כוס לא גבוהה עם מעט מים ומעט חומר ניקוי (לא אקונומיקה, מחשש סכנה!!!), ולהפעיל המיקרוגל על החום הגבוה ביותר בין חמש לעשר דקות, כדי שייספגו החומרי ניקוי בדפנות, והוכשר בכך. (ובפסח טוב לכסות את המאכלים שמחמם בו)¹¹³. ואם זה טוסטר אובן או תנור אפיה יכשירו כך: ניקיון יפה במטלית רטובה בכל דפנות התנור, במים וחומר ניקוי, ימנע מלהשתמש בתנור למשך 24 שעות, ולאחר מכן יסיק את התנור בחום הגבוה ביותר שאפשר, וישאירוהו כך דולק למשך שליש שעה לפחות ורצוי שיהיה דלוק כחצי שעה עד שעה במידת החום הגבוהה ביותר¹¹⁴.

ק"ט. במקום תבניות ישתמשו בתבניות חד-פעמיות, ויש לשים לב אם זה תוצרת חו"ל או בהכשר בד"ץ העדה החרדית אז טעונים טבילה דהוי כלי. וכן הרשת של המנגל החד-פעמי, אבל בשעת הדחק במקום צורך גדול באופן שאינו יכול להטביל, אפשר להקל להשתמש בהם באופן אקראי ללא טבילה¹¹⁵.

קכ. אם יש בצימר מנגל עם רשת מחובר, אין ראוי להשתמש בו, אלא יביא מנגל משלו. ובדיעבד שלא הביא מנגל, יניח על המנגל רשת משלו ע"י הגבהה. אבל אין להשתמש ברשת של הצימר (כיון שיש סבירות שהשתמשו בה למאכלות אסורות שאז ההכשר של הרשת אינו מעשי)

קכא. יש לפקוח עיניים הן על הכשרות, במיוחד שהבשר בקר יהיה "חלק בית יוסף" (וכמובן שאין צריך לומר לוודא שאין בעיה של פריצות ח"ו), אבל בעופות אפשר להקל

¹¹¹ הליכו"ע ח"ז עמ' רנא.

¹¹² הליכו"ע ח"ז עמ' רסה בהערה, ילקו"י ספיה"ע עמ' תקכב, ועי' באינדקס הכשרת כלים שיצא ע"י מכון משנת יוסף.

¹¹³ ילקו"י פסח כרך ב' עמ' שסח.

¹¹⁴ ילקו"י פסח כרך ב' עמ' שס.

¹¹⁵ חזו"ע שבת ב' עמ' נו, ילקו"י ספיה"ע תקכ-תקכב.

יותר ולסמוך על כל כשרות שהיא למהדרין¹¹⁶.

קכב. אם אדם הגיע למלון שהכשרות טובה גם של הבשר, אך יש בעיה של בישולי גויים, בדיעבד ובשעת הדחק אפשר להקל¹¹⁷.

שבת מנוחה

קכג. וכן יש לקדש רק על יין בהכשר מהודר לספרדים שיש בו רוב יין, (כגון כרמל מזרחי, בציר, אפרת ועוד), ולא להתחשב במה שכתוב שזה גם "לפי שיטת בית יוסף" (על בילקו"י שובע שמחות עמ' קסו שפקעה נאמנותם), ואם אין שום אפשרות להשיג כזה יין, בליל שבת יקדש על הפת¹¹⁸, ובבוקר יקדש על חמר מדינה, כגון בירה לבנה וכדו', ולא יעשה קידוש על היין ויברך שהכל שאינו נקרא חמר מדינה¹¹⁹.

קכד. ספרדי שומע קידוש מאשכנזי, שמקדש על יין שלפי שיטתם, יוצא ידי חובת קידוש¹²⁰.

קכה. מותר לשבת ולהשתזף בשמש בשבת, ואין בזה לא משום רפואה ולא משום צובע, אך לא ישב הרבה עד מצב שיצטער, שאסור להיצטער בשבת¹²¹.

קכו. מותר לשכור חדר בבית מלון וכן צימר אפי' שלא אוכל שם, ואין בזה בעיה של שכר שבת¹²².

קכז. מעיקר הדין אין לאסור ללכת בימי החול למקומות שפותחים בשבת, אבל זה בכלל שלחן ערוך החמישי, והנהגה טובה וחשובה לכל מי שהוא ירא את ה', שלא ללכת לשם, ולהימנע מלסייע ביד עוברי עבירה גם באופן עקיף כזה. וגם יש פה משום חילול ה', שאומרים שהדתיים נהנים ממקומות שמחללים שבת. וגם הרי אם יתאחדו כל הדתיים שלא ללכת למקומות כאלה, הדבר יכריח אותם לשמור את השבת ולא לחלל

¹¹⁶ קובץ בית יוסף גליון כ, סי' קב עמ' יח.

¹¹⁷ כתי"ק של מרן הראש"ל שליט"א.

¹¹⁸ ילקו"י שבת כרך א חלק ג עמ' סה.

¹¹⁹ שובע שמחות ח"א ע"ש דלא דמי למה שנהג מרן בחופה.

¹²⁰ ילקו"י שבת כרך א חלק ג עמ' תרב.

¹²¹ חזו"ע שבת ה עמ' כו.

¹²² חזו"ע שבת ו עמ' ט.

אותה ח"י¹²³. אבל אם רואה צורך חשוב לנפש הנערים או למען שלום ביתו שמצריך ללכת בימות החול לאתר של נופש או של אטרקציות, או למען חיזוק הקשר עם בני הנוער, ואינו מוצא מקום חילופי של שומרי שבת שיש בו את המטרות הנ"ל עבור בני משפחתו, רשאי לילך שם, ובלבד שגדולי ישראל לא יצאו בקריאה מפורשת כלפי אותו מקום במיוחד שלא לנפוש בו.

קנח. אסור לתכנן בשבת נסיעה לאחר השבת, וכן לא יזכיר נסיעה אלא יאמר בלשון הליכה, שהיא מותרת בשבת¹²⁴.

קנט. במוצש"ק חייבים להקפיד על סעודה רביעית גם אם חוזרים מנסיעה ארוכה וכדו', ואדם שידוע שלא יוכל לאכול סעודה רביעית, בדיעבד אפשר להקל שבתוך סעודה שלישית אחרי צאת הכוכבים יאכל עוד כזית ויכוין לסעודה רביעית¹²⁵.

קל. בית מלון שכל האורחים מדליקים נרות שבת בחדר האוכל, לספרדים רק האשה הראשונה יכולה לברך לפני ההדלקה, אבל מי שבא אח"כ לא תברך שאין מברכים על תוספת אורה¹²⁶. והנכון יותר להדליק בחדר וכדלהלן.

קלא. בתי מלון ששמים בלובי שולחן עם נרות, אין להדליק ולברך שם, דאין זה מקום אכילה או שינה אלא מעבר, והמברכת שם הרי זה ברכה לבטלה¹²⁷.

קלב. ולכן יש להדליק בחדר בבית המלון, אלא שהנהלת המלון אוסרת מחמת הסכנה, (ויש להישמע להוראה זו), ולכן יש לצאת ידי חובת הדלקת נרות שבת ע"י שתדליק בחדרה נורת ליבון, וכשאין נורת ליבון, אפשר גם ע"י מנורת פלורסנט או מנורת לד, ותברך לפני שמדליקה, (ואפי' אם צריך יכולה להדליק של השירותים רק תעמוד מבחוץ ותברך)¹²⁸.

קלג. יש להורות שאין נכון להיכנס לבריכה של המלון או של הצימר, בשבת שבקל אפשר לעבור על כמה איסורים¹²⁹.

¹²³ קובץ בית יוסף גליון יח, סי' פא, ד"ה ובאשר שאל, עמ' קפג.

¹²⁴ חזו"ע שבת ח"ו עמ' ס.

¹²⁵ חזו"ע שבת ב עמ' תמז.

¹²⁶ ילקו"י שבת כרך ב ח"א עמ' פא.

¹²⁷ ילקו"י שבת כרך ח"ב עמ' רג.

¹²⁸ חזו"ע שבת ב' עמ' ריב, ילקו"י שבת כרך א ח"ב עמ' פא-פב.

¹²⁹ ילקו"י שבת ב' עמ' ז.

קלד. בית מלון רב קומות ויש שם מעלית שבת מעיקר הדין יש להקל לעלות במעלית שבת ולמנוע טרחה יתירה, וכן לרדת. ואם יכול להחמיר ולרדת במדרגות תע"ב, ומעלית שבת באישור הרב הפריך אפשר לסמוך עליו ולהשתמש בה בין בעליה בין בירידה¹³⁰.

קלה. המתארח בבית מלון בשבת, יש לשים את לבו לפני שבת, ולבדוק על כל הפעולות שיש בהם בעיה בשבת, כגון חדר שנפתח ע"י כרטיס, אור אוטומטי שנדלק בכניסת האדם, ברז אוטומטי שמוציא מים ע"י עינית, מים שמתחממים ע"י גז, ועוד, לפי הטכנולוגיה המתקדמת.

קלו. בבית מלון ובמסעדה נראה שיש לומר ברכת האורח בברכת המזון¹³¹.

יציאה לחוץ לארץ ואילת

קלז. אסור לצאת מגבולות ארץ ישראל אלא לישא אשה, או לצורך פרנסה או ללמוד תורה וכן לזכות את הרבים, אבל לשם טיול אסור. אא"כ יש צורך בריאותי וכן יש המקלין אם זה לראות נופים ונפלאות הבריאה, וכן לצורך מנוחת הנפש, והמיקל יש לו ע"מ לסמוך¹³². ויש לשאול חכם בזה.

קלח. דעתם של מרן פוסק הדור רבינו עובדיה יוסף, והגאון רבי בן-ציון אבא שאול זיע"א, שאין לבן ישיבה להסתובב בשדות התעופה למיניהם, ולטוס במטוסים, מחמת הפריצות המצויה שם, והיה מרן זיע"א עומד על כך בכל התוקף. וגם דברים אלו מוצאים את הבחור מריכוז הלימוד, וראשו צריך להיות בסיום הש"ס, תוך התמדה ועמל להבין הכל בצורה ישרה ולהיות שקוע בלימוד, וכ"ז אמור אף אם עושה זאת כדי לנסוע לקברות צדיקים¹³³.

קלט. העיר אילת יש לה כמה דינים כח"ל ולגבי טיול יש להחמיר בזה, שלא לצאת לטיול לאילת זולת אם עושה כן להרביץ תורה, או לחזק את ידי הלומדי תורה שם, או

¹³⁰ תשובת מרן שליט"א ק. בית יוסף גליון כא, סימן קכז, ד"ה ולענין. וע"ש בהערה. השיעור השבועי ח"א עמ' נג.

¹³¹ כתי"ק של מרן הראש"ל שליט"א.

¹³² קובץ בית יוסף גליון ח ס' קנב אות א, עמ' נט-ס.

¹³³ קובץ בית יוסף גליון יח, ס' פא עמוד קפג ד"ה ולענין.

לצורך פרנסה או לישא אשה¹³⁴.

והיה מחניך קדוש-דיני צניעות ודרך ארץ

בעניין מכשיר האייפון, לא די בזה שלא להסתכל במכשירים לו כשרים, אלא יש לסלק אותם מן הבית, מבחינת אל תשכן באהלך עולה, ויכול למכור אותו לגוי בלבד, ומ"מ אסור להשאירם בבית שלא יהיה למכשול. וישגיח על בניו ובנותיו שלא יהיו להם חברים שיש להם מכשיר טמא כזה, שרבים חללים הפילה, ורבים ירדו מדרך ה' בגלל מכשיר טמא זה, וכן ישגיחו עליהם בעינא פקחא שלא יראו אינטרנט, אפילו כשר, שיכול למשוך בחורים צעירים ולהפילם ברשת היצה"ר¹³⁵.

לצערינו הרב ישנם בחורי-ישיבות שנושרים, ה' ירחם. הם לומדים בישיבה קטנה, אתה רואה אותם לומדים טוב, נבחנים, קיבלו אותם לישיבה גדולה, אבל פתאום אתה רואה אותם נושרים, והרבה חברים רעים עושים. כמו כן בגלל פלאפון לא כשר, וזה ממש בדוק ומנוסה. 'רבים חללים הפילה' זה נאמר על הפלאפון הזה. לאבא יש פלאפון לא כשר, הבן שלו - בחור ישיבה, הוא בא הביתה ל'בין הזמנים', הוא בא לשבתות, בימי שישי ובמוצאי שבת הוא לוקח את הפלאפון, משחק בזה, גולש, רואה דברים, זה יפיל אותו לתהום! אח"כ באים ובוכים: למה הבן שלי 'שבבניק'? שמרת על הבן שלך מהאינטרנט?! צריך לשים לב על הדבר הזה. (נמסר ע"י מרן הראש"ל שליט"א ב ט' באב תשע"ו בבית"כ מוסיאוף)¹³⁶.

קמ. בריכה שבמשך כל ימות השנה היא מעורבת, ורק בימי "בין הזמנים" היא נפרדת, אם יש בריכה אחרת בקרבת מקום, שהיא נפרדת בכל ימות השנה, בוודאי שאין ללכת למקום אשר הם רוחצים בתערובת בעוה"ר, ואין לחזק את המקום שמכשיל את הרבים. אבל אם אין בריכה אחרת, מעיקר הדין מותר ללכת לשם, אבל ברור שאם הצבור החרדי יתאחד וימנע מללכת לשם עד שהבריכה תהיה נפרדת בכל ימות השנה, והדבר ישפיע על מנהלי המקום להיענות לדבר זה, אין הכי נמי יש להימנע מללכת לשם בכל אופן. אבל אם מנהלי המקום בכל אופן ימשיכו במנהג הרע, מעיקר ההלכה אין מניעה

¹³⁴ ילק"י שביעית עמ' עג, שו"ת הראש"ל ח"ב סי' מה.

¹³⁵ לשון מרן הראש"ל שליט"א בקובץ בית יוסף גליון ז, סימן קיא, אות ד, עמוד פא.

¹³⁶ מתוך קובץ איפון בהלכה שיצא ע"י מכון משנת יוסף.

ללכת לשם בזמנים שהרחצה בברכה היא נפרדת לחלוטין¹³⁷.

קמא. ראוי להקפיד שאשה לא תביא את בנה מגיל ג' שנים לחוף נפרד לנשים¹³⁸.

קמב. אין לאשה להתרחץ בחוף נפרד לנשים, כשיש שם מציל או גברים שמוכרים שתיה וכדו', אלא תרחץ בים שחלוק רחב על כל גופה¹³⁹.

קמג. במיוחד בימי הקיץ בנ"א יוצאים לשדות במזג האויר המתחמם ועמו מתעוררת תאוות גופניות, ויצר הרע מתגבר והולך, חשוב לומר בדרכי נועם, אסור באיסור גמור לבנות ישראל ללכת בחצאיות קצרות, או שמלות קצרות, שמלבד שעוברות בכך על איסור חמור של פריצות וגירוי יצר הרע, יש בזה גם לאו מן התורה, משום "ובחוקותיהם לא תלכו". ובנות הלבושות חצאיות קצרות למעלה מן הברך, צריך להשפיע עליהן בדרכי נועם ללבוש חצאיות או שמלות צנועות, באופן שמכסות את הברכים בעת ישיבתן... ולכן מצוה רבה היא להוכיח את הבנות, ולשקוד על תקנת בנות ישראל להדריך בדרכי הצניעות כמנהג אמותינו הקדושות¹⁴⁰.

קמד. אע"פ שמצד צניעות גם באיש אין לו לגלות בשרו המכוסה, אם החוס כבד מותר לו לגלות את זרועו¹⁴¹.

קמה. בימינו שדרך כל העולם לרחוץ בים או בנהר עם בגד ים, אין להתיר להסתובב שם ערומים לגמרי¹⁴².

קמו. כשנמצאים בים או בברכה בלי כיפה, אסור לדבר דברי תורה.

קמז. נכון שנשים לא ירכבו על חמור, סוס, וכן לא ירכבו על אופניים במקום שיש גם גברים, אבל אם יצאו מהסמינר למקום שיש רק בנות, יכולות לרכב על אופניים. ונכון שהבנים לא ירכבו על סוס ללא אוכף¹⁴³.

¹³⁷ תשובת מרן הראש"ל שליט"א בקובץ בית יוסף גליון יז, סי' נח.

¹³⁸ ילקו"י דיני חנוך קטן, עמ' שלד.

¹³⁹ ילקו"י אוצר דינים לאשה ולבת עמ' תת.

¹⁴⁰ קובץ בית יוסף גליון יח, סימן ע, עמוד קע.

¹⁴¹ קובץ בית יוסף גליון ד סי' סו ד"ה ואמנם.

¹⁴² שם.

¹⁴³ שו"ע אה"ע סי' כג ס"ו.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם

קמח. ישתדל אדם ללכת ברגליו בכל יום לפחות כחצי שעה, לשמור על בריאותו¹⁴⁴.

קמט. הנוסעים נסיעות ארוכות חובה עליהם לנהוג לפי החוק ואסור לנהוג שעות ארוכות.

קנ. אם מרגיש שהוא עייף ואינו מרוכז בנהיגה, חובה לעצור ולעשות פעולות להתרענן, ויכול לקנות שתיה קרה או קפה, אפי' מתחנות דלק המחללות שבת. וכן יכול לקנות קפה אפי' שמכנים גוי דאין בישולי גויים בקפה¹⁴⁵.

קנא. הרואה רכב עם תקלה בדרך, חובה לעזור ולסייע לנוסעים בכל מה שאפשר, ועכ"פ יש בזה מצות גמילות חסדים¹⁴⁶.

¹⁴⁴ ענף עץ אבות עמ' לח.

¹⁴⁵ הליכו"ע ח"ז עמ' קיב.

¹⁴⁶ יחו"ד ח"ה סי' סד.